
STUDENT ENTREPRENEURSHIP AS THE BASIS FOR ECONOMIC DEVELOPMENT AND THE STABILITY OF EUROPEAN COUNTRIES AND STATES IN THE PRE-ACCESSION STAGE

Ranko Davidović

St. Achilles High School in Arilje, Republic of Serbia, ranko.davidovic62@gmail.com

Abstract: The development of entrepreneurship as a key competence is one of the key long-term strategic goals of the EU and the countries in the pre-accession phase, and in recent years it has become increasingly important. The basis for adapting and aligning education systems is the European Framework of Key Competences for Lifelong Learning, in which entrepreneurship competence occupies an important place. In order to realize the new strategic goal of the European Union, defined by the Lisbon Charter 2000, European education systems had to adapt to the demands of society based on the knowledge and challenges of a dynamic labor market. The European Framework of Key Competences represents the eight competences (labeled as a combination of knowledge, skills and attitudes) that each individual in the knowledge society should possess. It is important to look at this competency framework from a lifelong learning perspective. This means that the competences acquired during compulsory schooling should be further developed, refined and maintained throughout life.

Key competences for lifelong learning are: Communication in the native language; Communication in a foreign language; Mathematical literacy and basic competences in science and technology; Digital Competence; Learning how to learn; Interpersonal and civic competences; A sense of initiative and entrepreneurship; Cultural expression. The core competence of entrepreneurship belongs to the group of transversal competences. The specificity of this competence is reflected in the fact that it links the acquisition of knowledge, skills and attitudes with their practical application.

The concept of a student company implies that students acquire the knowledge and skills in the field of entrepreneurship by forming companies, in which they "work" during one school year. Companies are formed at the beginning of the school year, and by the end of that year, students go through all the phases of a real company. This implies that they organize their work in their company, decide for themselves their business idea, research the market, draw up a business plan, create a product / service, design marketing and promotion of their company, and sell their products / services themselves.

The aim of the paper is to present the ideas of students from the school where I work and with whom I work, together with my fellow mentors. Our students organize their work in their own companies, decide for themselves their business idea, research the market, draw up a business plan, create a product / service, design marketing and promotion of their company. All ideas are based on innovation as a key factor in economic development. A European framework of key competences, labeled as a combination of knowledge, skills and attitudes, our students have embraced and possess.

But when they need to start their own businesses and companies and sell their products / services, there are major obstacles. Obstacle 1 refers to the general obstacle that most restricts young people in entrepreneurship, which relates to significant difficulties in finding capital when starting and developing a business. Obstacle 2 refers to a complicated and unpredictable fiscal and para-fiscal system, which requires huge amounts of time and money. Finally, Obstacle 3 addresses the gap in information and skills faced by young people in Serbia.

Keywords: entrepreneurship, key competences, innovation, obstacles.

UČENIČKO PREDUZETNIŠTVO KAO OSNOV ZA EKONOMSKI RAZVOJ I STABILNOST EVROPSKIH DRŽAVA I DRŽAVA U PREDPRISTUPNOJ FAZI

Ranko Davidović

Srednja škola „Sveti Ahilije“ Arilje, Republika Srbija, ranko.davidovic62@gmail.com

Rezime: Razvoj preduzetništva kao ključne kompetencije predstavlja jedan od ključnih dugoročnih strateških ciljeva EU i država u predpristupnoj fazi, a prethodnih godina sve više dobija na značaju. Osnovu za prilagođavanje i usklađivanje obrazovnih sistema predstavlja Evropski okvir ključnih kompetencija za celoživotno učenje, u kome kompetencija preduzetništvo zauzima važno mesto. Da bi se realizovao novi strateški cilj Evropske Unije, definisan Lisabonskom poveljom 2000, evropski obrazovni sistemi morali su se prilagoditi zahtevima društva zasnovanom na znanju i izazovima dinamičnog tržišta rada. Evropski okvir ključnih kompetencija predstavlja osam kompetencija

(označenih kao kombinacija znanja, veština i stavova) koje treba da poseduje svaki pojedinac u društvu znanja. Važno je ovaj kompetencijski okvir sagledati iz perspektive celoživotnog učenja. To znači da kompetencije koje su usvojene tokom obaveznog školovanja treba nastaviti razvijati, usavršavati i održavati tokom čitavog života.

Ključne kompetencije za celoživotno učenje su: Komunikacija na maternjem jeziku; Komunikacija na stranom jeziku; Matematička pismenost i osnovne kompetencije u nauci i tehnologiji; Digitalna kompetencija; Učiti kako učiti; Interpersonalne i građanske kompetencije; **Smisao za inicijativu i preduzetništvo**; Kulturološka ekspresija. Ključna kompetencija preduzetništvo spada u grupu transverzalnih kompetencija. Specifičnost ove kompetencije ogleda se u tome što ona povezuje usvajanje znanja, veština i stavova sa njihovom praktičnom primenom.

Koncept učeničke kompanije podrazumeva da učenici stiču znanja i veštine iz oblasti preduzetništva formiranjem kompanija, u kojima „rade“ u toku jedne školske godine. Kompanije se formiraju na početku školske godine, i do kraja te godine učenici prolaze sve faze rada stvarne kompanije. To podrazumeva da oni sami organizuju rad u svojoj kompaniji, sami se opredeljuju za svoju poslovnu ideju, istražuju tržište, sastavljaju biznis plan, izrađuju proizvod/uslugu, osmišljavaju marketing i promociju svoje kompanije, i sami prodaju svoje proizvode/ usluge.

Cilj rada je predstavljanje ideja učenika iz škole u kojoj radim i sa kojima radim, zajedno sa svojim kolegama – mentorima. Naši učenici sami organizuju rad u svojim kompanijama, sami se opredeljuju za svoju poslovnu ideju, istražuju tržište, sastavljaju biznis plan, izrađuju proizvod/uslugu, osmišljavaju marketing i promociju svoje kompanije. Sve ideje su bazirane na inovativnosti kao ključnom faktorom ekonomskog razvoja. Evropski okvir ključnih kompetencija, označenih kao kombinacija znanja, veština i stavova, naši učenici su prihvatili i iste poseduju.

Kada treba sami da osnuju svoja preduzeća i kompanije i prodaju svoje proizvode/ usluge, dolazi do velikih prepreka. Prepreka 1 odnosi se na opštu prepreku koja najviše ograničava mlade u pogledu preduzetništva, a koja se odnosi na značajne poteškoće u pronalaženju kapitala prilikom pokretanja i razvoja biznisa. Prepreka 2 odnosi se na komplikovan i nepredvidiv fiskalni i para-fiskalni sistem, koji zahteva ogromne količine vremena i novca. Na kraju, Prepreka 3 usmerena je na jaz u informacijama i veštinama sa kojim se suočavaju mladi u Srbiji.

Ključne reči: preduzetništvo, ključne kompetencije, inovativnost, prepreke.

1. UVOD

Razvoj preduzetništva kao ključne kompetencije predstavlja jedan od ključnih dugoročnih strateških ciljeva EU i država u predpristupnoj fazi, a prethodnih godina sve više dobija na značaju. Strategija razvoja Evrope 2020 naglašava da školski kurikulumi moraju u fokusu imati kreativnost, inovativnost i preduzetništvo. Preduzetništvo je u EU prepoznato kao ključni faktor ekonomskog razvoja baziranog na inovativnosti.

Osnovu za prilagođavanje i usklađivanje obrazovnih sistema predstavlja Evropski okvir ključnih kompetencija za celoživotno učenje, u kome kompetencija preduzetništvo zauzima važno mesto. Kako se vrednosni sistemi i kultura formiraju tokom ranog detinjstva, osnovno obrazovanje igra važnu ulogu u razvoju preduzetničke kompetencije. Obrazovni sistem mora razvijati svest o preduzetništvu od ranog detinjstva, razvijati odgovornost, kreativnost i samopouzdanje kod učenika.

Da bi se realizovao novi strateški cilj Evropske Unije, definisan Lisabonskom poveljom 2000, evropski obrazovni sistemi morali su se prilagoditi zahtevima društva zasnovanom na znanju i izazovima dinamičnog tržišta rada. Kako je postalo evidentno da su ljudski resursi osnova i najvažniji preduslov za realizaciju strateškog cilja, uočeno je, između ostalog, da je neophodno napraviti otklon od, do tada dominantnog pristupa obrazovanju zasnovanog na enciklopedizmu i akademskom znanju koje nije moglo naći primenu u svakodnevnom životu i praksi.

Evropski okvir ključnih kompetencija predstavlja osam kompetencija (označenih kao kombinacija znanja, veština i stavova) koje treba da poseduje svaki pojedinac u društvu znanja. Ove kompetencije predstavljaju preduslov za aktivno građanstvo, lično ispunjenje i zapošljavanje u savremenom evropskom društvu. Posmatrano iz ugla obrazovnih sistema i formalnog obrazovanja, neke od definisanih kompetencija se mogu vezati uz jedan ili više nastavnih predmeta, dok druge predstavljaju generičke i transverzalne kompetencije koje se odnose na šire definisane, međupredmetne ciljeve. Ova druga grupa kompetencija se odnosi na kvalitetno upravljanje svojim učenjem, socijalne i interpersonalne odnose i komunikaciju.

Važno je ovaj kompetencijski okvir sagledati iz perspektive celoživotnog učenja. To znači da kompetencije koje su usvojene tokom obaveznog školovanja treba nastaviti razvijati, usavršavati i održavati tokom čitavog života. Okvir ključnih kompetencija treba integrisati u sve aktivnosti celoživotnog učenja na način koji je prikladan specifičnom nacionalnom kontekstu.

Kompetencija je definisana kao kombinacija znanja, veština i stavova koji odgovaraju određenoj situaciji. Ključne kompetencije podržavaju lično ispunjenje, socijalnu inkluziju, aktivno građanstvo i zapošljivost. Ključne kompetencije predstavljaju prenosiv, multifunkcionalni paket znanja, veština i stavova koje su neophodne svakom pojedincu za lično ispunjenje i razvoj, inkluziju i zapošljavanje. Njih je potrebno razviti do kraja obaveznog

školanja, a treba da predstavljaju bazu za dalje učenje kao deo celoživotnog učenja. Definicija Evropske komisije naglašava da ključne kompetencije treba da budu multifunkcionalne, kako bi mogle da se upotrebe za realizaciju različitih ciljeva, prenosive, i stoga primenljive u različitim kontekstima, kao i da stvore preduslov za rešavanje različitih problemskih situacija sa kojima se pojedinac sreće. Ključne kompetencije su preduslov za adekvatno lično ispunjenje u životu, rad i celoživotno učenje.

2. PREDUZETNIŠTVO KAO KLJUČNA KOMPETENCIJA

Ključne kompetencije za celoživotno učenje su: Komunikacija na maternjem jeziku; Komunikacija na stranom jeziku; Matematička pismenost i osnovne kompetencije u nauci i tehnologiji; Digitalna kompetencija; Učiti kako učiti; Interpersonalne i građanske kompetencije; **Smisao za inicijativu i preduzetništvo**; Kulturološka ekspresija.

Kompetencija preduzetništvo u Evropskom okviru ključnih kompetencija podrazumeva sposobnost pojedinca da sam podstakne promene (aktivna komponenta) i sposobnost da prihvati, podrži i prilagodi se inovacijama koje donose spoljne okolnosti (pasivna komponenta). Preduzetništvo uključuje preuzimanje odgovornosti za sopstvene postupke, pozitivne ili negativne, razvoj strateške vizije, postavljanje ciljeva i njihovo ostvarivanje, kao i motivaciju za uspeh.

Ključna kompetencija preduzetništvo spada u grupu transverzalnih kompetencija. Specifičnost ove kompetencije ogleda se u tome što ona povezuje usvajanje znanja, veština i stavova sa njihovom praktičnom primenom.

U samoj srži preduzetnička kompetencij je sposobnost prepoznavanja konteksta u kojem pojedinac deluje i proaktivno reagovanje na prilike koje mu se pružaju. Osnov je za specifičnije veštine i znanja koja su potrebna preduzeticima za uspostavljanje društvenih i komercijalnih aktivnosti.

3. UČENIČKA KOMPANIJA

Učenička kompanija je obrazovni program za uključivanje učenika u razvoj stvarnih kompanija, sa stvarnim proizvodima i novcem za vreme trajanja njihovog srednjoškolskog obrazovanja. Program se zasniva na principu učenje kroz rad – učenici kroz nastavni plan, pod nadzorom posebno obučeni profesora-mentora, stvaraju kompaniju, razvijaju je i zatvaraju u toku jedne godine. Proučavajući životni ciklus jedne kompanije uče kako da se nose sa problemima, preprekama i uspesima. Osnovna ideja je podsticanje preduzetničkog duha i finansijske pismenosti, a najvažniji željeni rezultat programa je otvaranje mogućnosti samozapošljavanja i zapošljivosti mladih po završetku školovanja kroz praktičnu primenu stečenih teorijskih znanja.

Koncept učeničke kompanije podrazumeva da učenici stiču znanja i veštine iz oblasti preduzetništva formiranjem kompanija, u kojima „rade“ u toku jedne školske godine. Kompanije se formiraju na početku školske godine, i do kraja te godine učenici prolaze sve faze rada stvarne kompanije. To podrazumeva da oni sami organizuju rad u svojoj kompaniji, sami se opredeljuju za svoju poslovnu ideju, istražuju tržište, sastavljaju biznis plan, izrađuju proizvod/uslugu, osmišljavaju marketing i promociju svoje kompanije, i sami prodaju svoje proizvode/ usluge. Sve ove korake oni prolaze uz podršku i pomoć obučeni nastavnika - mentora, koji učenicima daju savete i pomoć u realizaciji planiranih aktivnosti.

4. SWOT ANALIZA KONCEPTA UČENIČKE KOMPANIJE

SNAGE: Praktičan pristup izdvaja koncept učeničkih kompanija od drugih programa sa istim ciljem; Učenička kompanija razvija samoinicijativu i samostalnost kod učenika; Učenička kompanija doprinosi razvoju znanja i preduzetničkih veština učenika; Nastavnici-mentori razvijaju svoje kompetencije za interaktivnu nastavu koja daje veću slobodu učenicima; Doprinos približavanju obrazovnog i poslovnog sektora; Kroz rad u učeničkoj kompaniji učenici razvijaju pravilan odnos prema novcu; Učenička kompanija razvija takmičarski duh i odnos prema konkurenciji; Učenička kompanija razvija preduzetničke stavove i ponašanje; Pozitivan uticaj učeničke kompanije na zapošljivost i samozapošljivost; Pozitivan uticaj učeničke kompanije na razvoj ekonomije kroz širi uticaj na ekonomski i društveni razvoj; Učenička kompanija pozitivno utiče na socijalni razvoj mladih, jer omogućava kreativno strukturiranje vremena mladih.

SLABOSTI: Nepostojanje pravnog okvira za funkcionisanje učeničke kompanije; Nejednaka dostupnost ovog programa u svim delovima Srbije; Odsustvo preduzetničke kulture u našem društvu; Nedostatak finansijskih sredstava za održivo sprovođenje koncepta – zavisnost od donatorskih sredstava; Neujednačenost znanja među nastavnicima-mentorima učeničkih kompanija; Nepostojanje sistematskog naučnog metoda za praćenje i evaluaciju primene koncepta učeničkih kompanija; Odsustvo mehanizama za motivaciju nastavnika da se aktivnije uključe u program; Nedovoljan fokus na vidljivosti programa u lokalnim zajednicama; Nedovoljna vidljivost koncepta na rukovodećim nivoima u institucijama sistema

PRETNJE: Opasnost od stagnacije koncepta učeničke kompanije usled nedovoljne institucionalizacije i institucionalne podrške; Nedovoljna saradnja zainteresovanih strana; ‘Razvodnjavanje’ koncepta učeničke kompanije u okviru postojećeg predmeta Preduzetništvo

MOGUĆNOSTI: Prerastanje dobre prakse učeničkih kompanija u sistemsko rešenje; Postojanje predmeta preduzetništvo u srednjim stručnim školama se može iskoristiti za njegovo dalje unapređivanje, uvođenjem koncepta učeničkih kompanija kao metodološkog okvira za rad na predmetu; Proces pristupanja Srbije EU i fondovi koji se time otvaraju predstavljaju mogućnost za rešavanje problema finansiranja; Ponovno uspostavljanje rada Saveta za celoživotno preduzetničko obrazovanje može da doprinese boljoj intersektorskoj saradnji; Izgradnja zakonske regulative i politika omogućiće bolji okvir za primenu koncepta učeničkih kompanija; Kroz profesionalno usavršavanje nastavnika-mentora učeničkih kompanija podiže se ukupan nivo kompetencija zaposlenih u obrazovanju; Uključivanje sajмова učeničkih kompanija u kalendar takmičenja i smotri će omogućiti učenicima koji učestvuju u programu sticanje dodatnih bodova za

5. CILJ

Cilj rada je predstavljanje ideja učenika iz škole u kojoj radim i sa kojima radim, zajedno sa svojim kolegama – mentorima. Sve što je navedeno u predhodnim poglavljima nama nije nepoznanica.

Naši učenici sami organizuju rad u svojim kompanijama, sami se opredeljuju za svoju poslovnu ideju, istražuju tržište, sastavljaju biznis plan, izrađuju proizvod/uslugu, osmišljavaju marketing i promociju svoje kompanije. Sve ideje su bazirane na inovativnosti kao ključnom faktoru ekonomskog razvoja. Evropski okvir ključnih kompetencija, označenih kao kombinacija znanja, veština i stavova, naši učenici su prihvatili i iste poseduju.

Ako posmatramo iz ugla obrazovnog sistema i formalnog obrazovanja, većina od definisanih kompetencija se vezuju uz jedan ili više nastavnih predmeta, dok druge predstavljaju generičke i transverzalne kompetencije koje se odnose na šire definisane, međupredmetne ciljeve. Ova druga grupa kompetencija se odnosi na kvalitetno upravljanje svojim učenjem, socijalne i interpersonalne odnose i komunikaciju.

Prihvaćena je ključna kompetencija preduzetništvo koja spada u grupu transverzalnih kompetencija. Nastavnik-mentor je u ovoj fazi odabira učenika veoma bitan. On mora prepoznati veštine učenika, primeujući u nešem slučaju /škola/već proverene didaktičke i metodičke principe provere njihovih skrivenih veština. Nastavnik, takođe mora imati ove veštine. Specifičnost ove kompetencije ogleda se u tome što ona povezuje usvajanje znanja, veština i stavova sa njihovom praktičnom primenom.

Njihove ideje i proizvodi su osvojili mnoge nagrade i priznanja. Dve najbolje nagrade na Nacionalnim takmičenjima i odlazak u Kaljariji na Sardiniji/Italija i Lucern/Švajcarska, Sandvikenu /Švedska. Prva nagrada za najbolju tehnološku inovaciju...

6. ZAKLJUČAK

Kada treba sami da osnuju svoja preduzeća i kompanije i prodaju svoje proizvode /usluge/, dolazi do velikih prepreka.

Postoje tri konkretne prepreke sa kojima se suočavaju mladi u Srbiji, i sve potiču ne samo iz njihovih godina, već i iz institucionalnog i zakonskog okvira. To su sledeće: **Prepreka 1** -- Pristup finansijama i kapitalu; **Prepreka 2** -- Fiskalni i para-fiskalni sistem; **Prepreka 3** -- Informisanje i praktične veštine.

Prepreka 1 odnosi se na opštu prepreku koja najviše ograničava mlade u pogledu preduzetništva, a koja se odnosi na značajne poteškoće u pronalaženju kapitala prilikom pokretanja i razvoja biznisa. Prepreka 2 odnosi se na komplikovan i nepredvidiv fiskalni i para-fiskalni sistem, koji zahteva ogromne količine vremena i novca. Na kraju, Prepreka 3 usmerena je na jaz u informacijama i veštinama sa kojim se suočavaju mladi u Srbiji.

To znači da u narednom periodu, sa učenicima uporedo treba raditi i na upoznavanju sa problemima koji ih očekuju i edukovati ih u tom pravcu.

LITERATURA

- Bobić, D., (2017) Preduzetništvo mladih u Srbiji “Mapiranje prepreka za preduzetništvo mladih” Beograd
Business innovation programs, (2014) Učeničke kompanije u Srbiji – izazovi i šanse, Kragujevac
CEVES, (2014) „Preduzetništvo u Srbiji potreba ili prilika”, Brošura,
Davidović R.,(2019) „Way from the student company to start up company“, Kavala 2019.
European commission programs,(2006) Key competences for a lifelong, Louxemburg, 2006.
EU 2020 Strategija, (2010) Evropska komisija, Brisel 2010.
Evropska mikro finansijska mreža, (2012) „Omladinsko preduzetništvo“, Studija evropske mikrofinansijske mreže, 2012
GEM, (2015) „Podsticanje preduzetničke ambicije i inovacije: Globalna perspektiva preduzetništva, 2015,

Istraživanja o preduzetničkom obrazovanju sprovedena od strane Dostignuća mladih: <http://ja-ye.eu/pls/apex31mb/f?p=17000:1002:2307171220431306:::10>
Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja. (2013). Standardi opštih međupredmetih kompetencija za kraj srednjeg obrazovanja. Dostupno na: http://www.ceo.edu.rs/images/stories/obrazovni_standardi/Opsti_standardi_postignuca/MEDJUPREDMETNE%20KOMPETENCIJE.pdf